

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Волошин Іванни Петрівни
«Соціальний захист малозабезпечених осіб в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

Багатоаспектне і комплексне явище соціального захисту малозабезпечених осіб в Україні відноситься до фундаментальних питань і цінностей права соціального забезпечення, юридична природа якого вченими-правознавцями не визначена на сьогоднішній день у достатній мірі. Дисертаційне дослідження Іванни Петрівни Волошин й спрямоване на вивчення елементів правового механізму соціального захисту громадян від бідності у всіх її формах, на з'ясування проблематики, яка стосується визначення правових ознак малозабезпеченості, розмежування її видів та співвідношення із суміжними поняттями, обґрунтування основ побудови і взаємодії різних за видами та організаційно-правовими формами програм соціального захисту малозабезпечених осіб, визначення стандартів такого захисту тощо.

Актуальність обраної теми визначається тим, що проблематика конвергенції правового регулювання соціального захисту малозабезпечених осіб в Україні була і залишається одним із затребуваних практикою напрямів наукових пошуків. Адже у сучасних умовах розвитку України малозабезпеченість громадян є дуже поширеним явищем, яке в теорії соціального ризику вважається нетрадиційним ризиком, тому пошук шляхів, зокрема у правовому полі, щодо зниження його проявів є надзвичайно важливим. Недостатня ефективність правового механізму соціального захисту малозабезпечених осіб в Україні також є вагомою

причиною глибини бідності.

Своєчасність наукового дослідження І.П. Волошин пояснюється й тим, що законодавство в сфері соціального захисту малозабезпечених осіб не є досконалим в умовах проведення реформи децентралізації влади, гармонізації національного соціально-забезпечувального законодавства з міжнародними та регіональними соціальними стандартами, а тому перед науковою спільнотою стоїть завдання дослідити актуальні теоретико-прикладні правові питання соціального захисту малозабезпечених осіб в Україні та розробити рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері. Зміст дисертації дозволяє зробити висновок, що проведене автором дослідження спрямоване на вирішення цього завдання.

Дисертантка продовжує дослідження широкого кола питань в сфері соціального захисту, розпочате у роботах В.М. Андріїва, Н.Б. Болотіної, В.Я. Бурака, Н.Д. Гетьманцевої, М.І. Іншина, В.Л. Костюка, П.Д. Пилипенка, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, М.М. Шумила, Г.І. Чанишевої, О.М. Ярошенка та деяких інших науковців. Базуючись на захищених останніми роками дисертаціях з проблем правового регулювання соціального захисту, в тому числі, малозабезпечених осіб в Україні, дисертантка відповідально проводить комплексне дослідження питань щодо: 1) визначення юридичної природи поняття «малозабезпеченість» як підстави соціального захисту особи в Україні; 2) кореляції понять «малозабезпеченість» і «бідність»; 3) об'єктивності і правильності обчислення прожиткового мінімуму та середньомісячного сукупного доходу як складових визначення факту малозабезпеченості особи (с.с. 32–34) й ін.

Особливість і цінність роботи І.П. Волошин полягає у тому, що в ній обстоюється ідея, що державна політика подолання бідності повинна базуватися на розумному балансі засад індивідуальної й солідарної відповідальності, а також поєднувати програми пасивного життєво-

необхідного соціального захисту та стимулювання економічної самостійності малозабезпечених осіб (с.с. 54–55).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, мають належну ступінь обґрунтованості. Дисертанткою проаналізовано фактично всю наукову літературу з теми дослідження, сучасну судову практику, критичному аналізу піддано відповідні нормативно-правові акти. Проте, не зайвим було б дослідити питання правового регулювання соціального захисту малозабезпечених осіб в деяких пострадянських країнах (Республіка Казахстан, Республіка Узбекистан, Грузія, Молдова й ін.), які вже багато років працюють із соціальними контрактами для малозабезпечених осіб і сімей, й мають багато спільного в соціально-економічному розвитку з Україною.

І.П. Волошин достатньою мірою володіє методологією наукового пошуку, процеси та явища розглядаються нею у діалектичному розвитку. Методологічна основа роботи полягає у тому, що автором використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження у їх поєднанні. Застосовуючи нормативно-порівняльний метод, автор робить правильні висновки із аналізу співвідношення норм вітчизняного права та міжнародних і зарубіжних актів; формально-логічний метод допомагає їй при тлумаченні багатьох положень нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, які виникають між різними суб'єктами в процесі соціального захисту малозабезпечених осіб.

Дисертантка добре розуміється на кореляції понять «малозабезпечена особа» і «одержувач державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям», зокрема, вірно зауважує про їх тотожність лише в контексті застосування Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (с. 97). З огляду на особливості правового статусу чітко визначає відмінності між поняттями «малозабезпечена особа» та «одержувач державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям»

(с.с. 97–98). І.П. Волошин вірно розставляє акценти і у співвідношенні ще однієї пари понять: «домогосподарство» і «сім'я», роблячи висновок про їх нетотожність (с.с. 117–118).

Робота має безсумнівну наукову новизну, яка полягає у тому, що повному здійснене комплексне дослідження деяких проблем правового регулювання соціального захисту малозабезпечених осіб в Україні в сучасних умовах державотворення. Дисертанткою уперше обґрунтовано необхідність затвердження Державного стандарту соціальної послуги інформування та визначення основних параметрів її надання в контексті забезпечення ефективності соціальної послуги інформування та сприяння результативності соціально-захисних програм для малозабезпечених осіб (с. 157). І.П. Волошин слушно зазначає про необхідність впровадження в Україні нового виду соціальної субсидії малозабезпеченим особам – на найм житла, яка б частково компенсувала вартість такого найму в межах державних соціальних стандартів на основі поєднання індивідуальної (сімейної) та солідарної соціальної відповідальності у заходах соціального захисту (с. 134).

Викликає інтерес запропоноване І.П. Волошин удосконалене визначення соціального захисту малозабезпечених осіб як системи державних, муніципальних та недержавних заходів обов'язкового й добровільного характеру, які вживаються з метою реалізації державної соціальної політики подолання бідності, а також спрямовані на компенсацію особі наслідків соціального ризику малозабезпеченості та створення умов для забезпечення їй (особі) рівня життя відповідно до державних соціальних стандартів й ін. (с. 190).

Дисертація має послідовну і логічну структуру, а у науковому пошуку дисертантка йде від загального до конкретного. Спочатку І.П. Волошин досліджує сутність малозабезпеченості як явища соціальної дійсності й загальнонаукового поняття, потім як правового явища й правової категорії,

що належить до понятійного апарату права соціального забезпечення (с. 23–24).

Привертають увагу емпірична база дослідження та його практична спрямованість. Для підтвердження наукових висновків дисертантка наводить чисельні приклади судової практики у сфері соціального захисту, зокрема рішень Конституційного Суду України з питань застосування принципу пропорційності під час перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства (с. 80), рішень ЄСПЛ щодо проблем судового захисту соціальних прав громадян (с.с. 83–85), послідовно і наполегливо аналізує міжнародні та регіональні соціальні стандарти, нормативно-правові акти, що регулюють відносини соціального захисту малозабезпечених осіб (с.с. 62–63, 81–83).

Викликає інтерес обґрунтована автором пропозиція про необхідність систематизації підзаконних нормативно-правових актів в сфері соціального обслуговування України, приведення їх у відповідність між собою та щодо норм Закону України «Про соціальні послуги» з питань визначення правових умов та процедури соціального обслуговування. Адресність соціального обслуговування І.П. Волошин слушно пропонує забезпечити шляхом поширення норм Закону України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат» на процедуру перевірки заявників - потенційних отримувачів соціальних послуг (с.с. 181, 193).

Насамкінець, у дисертаційному дослідженні підкупає і стиль викладення матеріалу. Робота містить елементи, у яких знаходить відображення справжня турбота І.П. Волошин про соціальний захист малозабезпечених осіб, їхню економічну спроможність та гідний рівень життя (с. 40).

Основні наукові положення, висновки та рекомендації знайшли повне викладення в опублікованих працях – статтях та тезах виступів на конференціях, перелік яких наведений в роботі.

Та як і кожна наукова праця, дисертація І.П. Волошин містить певні дискусійні питання, які вимагають додаткових пояснень від дисертантки.

1. У Вступі дисертаційної роботи дисертантка пропонує створення Єдиного реєстру малозабезпечених осіб та видів соціального захисту, що їм надаються, який сприятиме ефективності, гнучкості та комплексності заходів соціального захисту, забезпеченню адресності та відповідності соціальним потребам малозабезпечених осіб, спрощенню процедури призначення та надання соціального захисту, а також верифікації одержувачів уповноваженими суб'єктами (с. 14). Така пропозиція щодо необхідності створення Єдиного реєстру малозабезпечених осіб та видів соціального захисту видається дискусійною, адже в Україні наразі вже формується універсальний Єдиний державний реєстр соціальної сфери відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 676, що включає в себе реєстр отримувачів соціальної підтримки (соціальних виплат, допомоги, пільг, соціальних послуг та житлових субсидій).

2. У пункті 9 Висновків І.П. Волошин висловлює пропозицію «доповнити ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» п. 18 наступного змісту: «соціальний супровід працевлаштування особи» (с. 191), розширюючи таким чином перелік базових соціальних послуг. На наш погляд, поняття «соціальний супровід працевлаштування особи» є новим у понятійному апараті права соціального забезпечення та недостатньо вивченим і вживаним. На наш погляд, варто було б дисертантці в роботі зауважити авторське бачення змістовного наповнення цього нового і важливого поняття для науки права соціального забезпечення.

Разом і з тим, зазначені зауваження та пропозиції не спростовують основного висновку: дисертація «Соціальний захист малозабезпечених осіб в Україні» є завершеною працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу суттєвого значення для права соціального забезпечення. Вона відповідає вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Іванна Петрівна Волошин заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права і процесу

Донецького національного університету

імені Василя Стуса

Л. П. Амелічева